

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА
ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

ЕКОНОМІЧНА ЕКСПАНСІЯ КИТАЮ У 21 СТОЛІТТІ

за спеціальністю – 106 Географія
галузі знань – 10 Природничі науки
за освітньо-професійною програмою – Економічна географія
блок за вибором – Географічне країнознавство, міжнародні та
політико-географічні дослідження

Кваліфікаційна робота бакалавра
Студентки денного відділення
IV курсу
Качури Анастасії Денисівни

Науковий керівник:
доцент, кандидат географічних наук
Брайчевський Юліан Сергійович

Київ-2024

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.	9
Теоретико-методичні засади дослідження геоекономічної та геополітичної експансії Китаю	9
1.1. Теоретичні підходи до геоекономічного та геополітичного аналізу країни	9
1.2. Методика виконання роботи	13
РОЗДІЛ 2. Чинники та передумови геоекономічної та геополітичної експансії Китаю	17
2.1. Історичні передумови експансіоністської ідеології Китаю	17
2.2. Великий шовковий шлях – праобраз економічних коридорів сьогодення	20
2.3. Сучасне бачення світоустрою з позиції Китайської Народної Республіки	24
РОЗДІЛ 3. Формат та види експансії	33
3.1 Економічний та політичний вплив	33
3.2. Інвестиційна політика	42
3.3. Розповсюдження культурного впливу.	44
ВИСНОВКИ	51
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53

Розширена анотація

Порівнюючи історичний та сучасний світи ми можемо знайти не мало спільного та подібного у всіх сферах життя людства, провести паралелі та дослідити тенденції окремих суб'єктів: від індивіда до цивілізацій. Зокрема, Китайської держави як важливого компоненту світо-системи.

Китайська Народна Республіка з моменту свого створення і дотепер є вагомим гравцем міжнародної арени, її вплив на глобальну економіку та геополітику і покликана оцінити данна дипломна робота. Робота присвячена аналізу та дослідженню стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики Китаю на сучасному етапі, її історичної передумови та формам, методам, у яких вона реалізується.

Об'єкт дослідження - Китайська Народна Республіка як суб'єкт на геополітичній та геоекономічній карті світу, його механізми, стратегії та вплив на глобальну економіку та геополітику.

Предмет дослідження – особливості економічної експансії Китаю, її механізми, стратегія, вплив на глобальну економіку та геополітику, у т.ч. особливості торгівлі, інвестицій, геополітичних стратегій, технологічного прогресу, взаємовідносин з іншими країнами та регіонами світу.

Мета дослідження – Дослідити явище геоекономічної та геополітичної експансії Китаю, з'ясувати причини, механізми та наслідки цього процесу для самого Китаю та інших країн, а також визначити можливі стратегії реагування для забезпечення стабільності та економічного розвитку у всьому світі.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічним основам дослідження. Тут ми зробимо акцент на сучасну структура політичної географії як науки, її основні напрямки та методи дослідження, що будуть використані у роботі.

Другий розділ має на меті пояснити історичні передумови геопозиціонування Китаю, філософію та вчення держави, її культурні особливості, що стали фундаментом для подальшого розвитку напрямків її політики.

Третій розділ складається з прикладного опису мистецтва ведення політики, заданого стратегічним курсом КНР. Розглядається роль країни на політичній арені, торговельні, інвестиційні та культурні форми впливу на певний різновид держав.

Висновки: Економічна експансія Китаю у 21 столітті виглядає вражаючою, що свідчить про значний зріст впливу Китаю на світову економіку. Ймовірно, ця тенденція буде продовжуватися, з урахуванням широкомасштабних інвестицій, розвитку торгівлі та створення нових глобальних інфраструктурних проектів. Однак збільшення економічного впливу Китаю також може викликати політичні і економічні суперечності з іншими країнами, особливо у сферах торгівлі та зовнішньої політики.

Ключові слова: Китай, економіка, політична географія, Африка та Південна Америка, інвестиції, торгівля з країнами Африки, економічна експансія, концепція «тянься».

Extended abstract

By comparing the historical and modern worlds, we can find a lot of common and similar things in all spheres of human life, draw parallels and investigate the trends of individual subjects: from the individual to civilizations. In particular, the Chinese state as an important component of the world system.

The People's Republic of China has been a significant player in the international arena since its creation until now, its influence on the global economy and geopolitics is what this thesis is designed to assess. The work is devoted to the analysis and research of the strategic directions of China's foreign economic policy at the current stage, its historical background and the forms and methods in which it is implemented.

The object of the study is the People's Republic of China as an entity on the geopolitical and geoeconomic map of the world, its mechanisms, strategies and influence on the global economy and geopolitics.

The subject of the study is the peculiarities of China's economic expansion, its mechanisms, strategy, influence on the global economy and geopolitics, including peculiarities of trade, investments, geopolitical strategies, technological progress, relations with other countries and regions of the world.

The purpose of the study is to investigate the phenomenon of China's geoeconomic and geopolitical expansion, to find out the causes, mechanisms and consequences of this process for China itself and other countries, as well as to determine possible response strategies to ensure stability and economic development around the world.

The first chapter is devoted to the theoretical and methodological foundations of the research. Here we will focus on the modern structure of political geography as a science, its main directions and research methods that will be used in the work.

The second chapter aims to explain the historical prerequisites of China's geo-positioning, the philosophy and teachings of the state, its cultural features, which became the foundation for the further development of its policy directions.

The third section consists of an applied description of the art of conducting politics, given by the strategic course of the PRC. The country's role in the political arena, trade, investment and cultural forms of influence on a certain type of state are considered.

Conclusions: China's economic expansion in the 21st century appears impressive, indicating a significant increase in China's influence on the global economy. This trend is likely to continue, given large-scale investment, trade development and the creation of new global infrastructure projects. However, China's increasing economic influence may also cause political and economic conflicts with other countries, especially in the areas of trade and foreign policy.

Key words: China, economy, political geography, Africa and South America, investment, trade with African countries, economic expansion, the concept of "stretch".

ВСТУП

Розвиток сучасної політичної та гео економічної карти світу пов'язаний із формуванням нової багатополлярної системи відносин, де поряд із традиційними для другої половини ХХ ст. гео економічними осередками, як то США, Європейський Союз та Японія, формується ще один центр, що претендує на світове лідерство, а саме Китайська Народна Республіка. Вже у другій декаді ХХІ ст. можна стверджувати, що гео економічне лідерство Китаю поступово транслюється у претензії на геополітичне лідерство, і в цьому відношенні Китай кидає виклик світовому домінуванню США. Так само як і у випадку із США, лідерство Китаю досі будувалося не стільки на військовій силі, скільки на стратегії гео економічного домінування, зокрема у середовищі так званого «глобального Півдня». Тому дослідження гео економічної експансії Китаю є актуальною темою, що вимагає якнайширшої уваги з боку наукової спільноти, у т.ч. і у царині суспільної географії.

Об'єктом даної роботи є Китайська Народна Республіка як суб'єкт на геополітичній та гео економічній карті світу. світу його механізми, стратегії та вплив на глобальну економіку та геополітику.

Предметом – особливості економічної експансії Китаю, її механізми, стратегія, вплив на глобальну економіку та геополітику, у т.ч. особливості торгівлі, інвестицій, геополітичних стратегій, технологічного прогресу, взаємовідносин з іншими країнами та регіонами світу.

Мета роботи – ослідити явище гео економічної та геополітичної експансії Китаю, з'ясувати причини, механізми та наслідки цього процесу для самого Китаю та інших країн, а також визначити можливі стратегії реагування для забезпечення стабільності та економічного розвитку у всьому світі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних **завдань**:

- сформулювати теоретико-методичні підходи для аналізу геоекономічної експансії Китаю;
- проаналізувати чинники та передумови, що сприяли сучасній геополітичній та геоекономічній активності Китаю;
- дорстежити бачення світової політики та економіки з позицій китайських еліт;
- дослідити конкретні механізми геоекономічної експансії Китаю, включно із інвестиційною політикою та розповсюдженням культурного впливу.

Методологічно, робота являє собою міждисциплінарне дослідження, виконане на засадах економіко- та політико-географічного країнознавства. Теоретичні положення роботи спираються на доробок низки вітчизняних географів та сходознавців, зокрема Б.П.Яценка, В.М.Юрківського, В.О. Кіктенка та ін. Джерелом фактичних даних стали матеріали урядових структур Китайської Народної Республіки, а також дані міжнародних періодичних видань.

Робота викладена на 54 сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків та переліку використаних джерел, містить 4 рисунка.

РОЗДІЛ 1.

Теоретико-методичні засади дослідження геоекономічної та геополітичної експансії Китаю

1.1. Теоретичні підходи до геоекономічного та геополітичного аналізу країни

Політична географія як наукова дисципліна має глибокі історичні корені, що сягають античності, хоча як окрема галузь знань вона сформувалася лише у XIX столітті. Розвиток політичної географії можна розглядати через призму еволюції людського розуміння простору, влади та державності.

Витоки політичної географії можна знайти у працях античних філософів та істориків, таких як Геродот, Платон та Арістотель. Вони досліджували вплив географічного середовища на суспільства і держави. Геродот, зокрема, звертав увагу на взаємозв'язок між кліматом та характером народів. Арістотель у своїй "Політиці" розглядав ідеальну державу як таку, що має певні територіальні характеристики.

У середньовіччі інтерес до політичної географії зменшився, але збережені праці античних авторів були фундаментом для пізніших досліджень. Мусульманські вчені, такі як Аль-Фарабі та Ібн Халдун, також зробили внесок у розвиток географічної думки, аналізуючи політичні та соціальні структури в контексті географічного простору.

У XVI-XVIII століттях європейські дослідники почали систематизувати знання про світ, створюючи карти та описуючи нові території. В цей період зароджується сучасна географія як наука. З розвитком картографії і навігації виникла необхідність у глибшому

розумінні взаємозв'язку між географічним середовищем та політичними процесами.

Першим, хто систематизував політичну географію як окрему наукову дисципліну, був німецький географ Карл Ріттер. Його праці, разом із дослідженнями Александра фон Гумбольдта, заклали основи сучасної географічної науки, включаючи політичну географію. Вони вивчали вплив природних умов на розвиток держав і культур, що стало передумовою для виникнення геополітики.

У кінці XIX — на початку XX століття політична географія розвивалася як частина геополітики — науки, що досліджує вплив географічних факторів на політичні процеси. Найвідомішими представниками цього напрямку стали Фрідріх Ратцель, Рудольф Челлен та Гальфорд Маккіндер.

Фрідріх Ратцель ввів поняття "життєвого простору" (Lebensraum), яке потім було інтерпретоване в різні контексти, включаючи сумнівні ідеологічні доктрини. Його роботи заклали основи політичної географії як науки, що вивчає взаємозв'язок між державою і простором.

Рудольф Челлен, шведський політолог, створив термін "геополітика" і розвинув ідеї Ратцеля. Він підкреслював важливість географічних факторів у політичних стратегіях держав.

Гальфорд Маккіндер, британський географ, сформулював теорію "географічного ядра" (Heartland Theory), стверджуючи, що контроль над центральною Євразією дає стратегічну перевагу у світовій політиці. Його ідеї мали значний вплив на стратегічне мислення у XX столітті.

Після Другої світової війни політична географія відійшла від геополітичних концепцій, зосередившись на емпіричних дослідженнях та

теоретичному осмисленні просторових аспектів політичних процесів. Нові методи дослідження, такі як географічні інформаційні системи (ГІС), сприяли розвитку дисципліни.

Сучасна політична географія охоплює широкий спектр тем, включаючи аналіз державних кордонів, виборчу географію, урбанізацію, екологічну політику та глобалізацію. Вона інтегрує знання з політології, економіки, соціології та екології, пропонуючи комплексний підхід до вивчення політичних явищ у просторі.

Таким чином, політична географія пройшла довгий шлях розвитку від філософських роздумів античних мислителів до сучасної наукової дисципліни, яка використовує передові методи для аналізу складних взаємозв'язків між політикою і простором. Її еволюція відображає зміну уявлень про світ і місце людини в ньому, а також розвиток науки як інструменту для розуміння та управління суспільством.

В ХХ столітті розвиток географічного країнознавства значно прискорився завдяки впровадженню нових методів дослідження, таких як географічні інформаційні системи (ГІС), дистанційне зондування Землі та кількісні методи аналізу. Особливе місце в сучасному країнознавстві займає економіко-географічний аналіз, який досліджує економічні процеси і структури у контексті географічних умов.

Економіко-географічне країнознавство вивчає розподіл економічної діяльності в просторі, аналізує взаємозв'язки між природними ресурсами, населенням, транспортною інфраструктурою та економічними структурами. Цей підхід дозволяє зрозуміти, як географічні фактори впливають на економічний розвиток країн і регіонів, а також виявити закономірності та тенденції в розподілі економічної активності.

Наприклад, розгляд розвитку індустриальних зон в різних країнах показує, як природні ресурси (мінерали, нафта, газ) та транспортні коридори (річки, порти, залізниці) впливають на розміщення промислових підприємств. Економіко-географічний аналіз також дозволяє оцінити вплив глобалізації на економічний розвиток, зокрема, як переміщення виробничих потужностей і зміна торговельних шляхів впливають на національні економіки.

Українська географічна наука має багату історію, збагачену внесками багатьох видатних вчених, які зробили значний вклад у розвиток географічного знання та освіти. Серед них особливо виділяються Б.П. Яценко, В.К. Кіптенко та В.М. Юрківський. Їхні наукові роботи охоплюють різноманітні аспекти географії, включаючи економічну географію, країнознавство та інші сфери.

Борис Петрович Яценко є знаним українським географом, чії дослідження значно вплинули на розвиток економічної географії в Україні. Він зосередив свою наукову діяльність на вивченні територіальної організації суспільного виробництва, розвитку продуктивних сил та регіональної політики.

Василь Костянтинович Кіптенко — ще один видатний український географ, чия наукова діяльність зосереджена на економічній географії та країнознавстві. Кіптенко зробив значний внесок у розвиток теоретичних і методичних основ країнознавчих досліджень.

Кіптенко активно досліджував проблеми економічного розвитку та територіальної організації господарства. Він аналізував вплив різних чинників на розвиток регіонів, включаючи природні ресурси, демографічні показники та інфраструктуру. Його праці сприяли кращому розумінню

механізмів економічного розвитку та взаємозв'язку між географічними умовами і економічними процесами.

1.2. Методика виконання роботи

Геоелекономічний та геополітичний аналізи є невід'ємними складовими вивчення міжнародних відносин та стратегічного планування. Їхній взаємозв'язок та взаємодія дозволяють розкрити складну картину того, як країни використовують свої географічні ресурси та розташування для досягнення політичних і економічних цілей. Розглянемо цю варіацію на прикладі аналізу стратегій різних країн у сучасному світі.

Геоелекономічний аналіз: основа економічної потужності

Геоелекономічний аналіз зосереджується на дослідженні економічної діяльності країн у контексті їх географічного розташування. Це включає аналіз природних ресурсів, інфраструктури, торговельних шляхів та економічних зв'язків. Наприклад, Китай демонструє потужну геоелекономічну стратегію через ініціативу "Один пояс, один шлях" (Belt and Road Initiative). Цей масштабний проект має на меті створення мережі торговельних і транспортних коридорів, що з'єднують Китай з Європою, Африкою та іншими частинами Азії. Завдяки цьому Китай зміцнює свій економічний вплив, розширює ринки збуту для своїх товарів та отримує доступ до нових ресурсів.

Аналіз геоелекономічних стратегій також включає вивчення ролі енергетичних ресурсів. Росія, наприклад, використовує свої величезні запаси природного газу та нафти для зміцнення економічних зв'язків із

Європою та Азією. Будівництво газопроводів, таких як "Північний потік" і "Сила Сибіру", демонструє, як країна може використовувати енергетичні ресурси для зміцнення своїх економічних позицій та впливу на міжнародній арені.

Геополітичний аналіз: влада через просторові стратегії

Геополітичний аналіз зосереджується на вивченні політичних стратегій та інтересів країн, що впливають із їхнього географічного розташування. Це включає аналіз військових конфліктів, стратегічних альянсів, контролю над територіями та інших аспектів міжнародних відносин. Класичний приклад — теорія Хартленда Гальфорда Маккіндера, яка стверджує, що контроль над центральною Євразією надає стратегічну перевагу у світовій політиці. Ця теорія вплинула на стратегії великих держав протягом ХХ століття.

Сучасний геополітичний аналіз включає вивчення таких стратегій, як розширення НАТО на схід, що викликає стурбованість у Росії. Це демонструє, як розширення військових альянсів може змінити баланс сил і вплинути на геополітичну динаміку регіону. Інший приклад — активність Китаю в Південно-Китайському морі, де країна будує військові бази на штучних островах, зміцнюючи свій контроль над важливими морськими шляхами.

Взаємозв'язок геоекономіки та геополітики: синергія впливів

Геоекономічний та геополітичний аналізи часто перетинаються, оскільки економічна потужність країни впливає на її політичний вплив, і навпаки. Наприклад, Китай, окрім геоекономічної ініціативи "Один пояс, один шлях", також здійснює активну геополітичну діяльність у регіоні. Контроль над стратегічними морськими шляхами в Південно-Китайському

морі має як економічне, так і політичне значення, оскільки дозволяє Китаю зміцнювати свої позиції у регіоні та забезпечувати безперебійні торговельні маршрути.

Інший приклад — санкції, які західні країни накладають на Росію у відповідь на її геополітичні дії, такі як анексія Криму. Ці санкції мають значний геоекономічний вплив, обмежуючи доступ Росії до міжнародних фінансових ринків та технологій, що, у свою чергу, впливає на її внутрішню економіку і політичну стабільність.

Світо-системний аналіз, розроблений Іммануїлом Валлерстайном, є однією з найвпливовіших теорій у соціальних науках, яка пропонує комплексне розуміння глобальних економічних і політичних структур. Цей підхід відходить від традиційних поглядів на історію та розвиток суспільств, пропонуючи новий спосіб аналізу, що фокусується на системних взаємозв'язках між країнами та регіонами в межах єдиної глобальної системи.

Головною особливістю світ-системного аналізу є виділення одиниць більших, ніж окреме суспільство, що споріднює його з «цивілізаційним підходом». При цьому, в основі виділення цих утворень лежить не культура, а економіка, що, як вже було вказано, споріднює І. Валлерстайна з марксистським матеріалістичним розумінням історії.

Центральним концептом теорії є поділ світо-системи на три основні зони: центр, напівпериферію та периферію. Країни центру є економічно розвинутими та технологічно передовими. Вони контролюють основні фінансові і виробничі ресурси світо-системи, здійснюють контроль над міжнародними ринками і політичними структурами. Прикладом таких країн є США, Західна Європа та Японія. Країни периферії, навпаки, є економічно слабозвиненими, їхні економіки часто залежать від експорту

сировини та базових товарів. Вони зазнають експлуатації з боку країн центру, що посилює їхню економічну відсталість і політичну нестабільність. Країни напівпериферії займають проміжне положення, маючи характеристики обох крайніх зон. Вони часто прагнуть піднятися до рівня центру, але водночас експлуатують периферію, використовуючи свої регіональні переваги.

РОЗДІЛ 2. Чинники та передумови геоеконімічної та геополітичної експансії Китаю

2.1. Історичні передумови експансіоністської ідеології Китаю

Китайська цивілізація вважається однією з найдавніших на планеті, а отже, має давні традиції та культуру.

У період бронзової доби, приблизно у середині II тисячоліття до н.е., сформувалася держава Шан. Саме у цей період виникає назва Китаю «Піднебесна» (天下), дослівно «тянься» («усе під небом»). Термін «Піднебесна» мав широкий сенс, зокрема включав не лише географію Китаю, а увесь простір населений людьми, який поділений на власне мешканців Китаю, варварів та інші дикі племена. Згодом термін перетворюється на світоглядну концепцію, яка формується впродовж правління династії Чжоу та набуває імперських відтінків за часів династії Хань. Навіть у період роздробленості, так званий період Воюючих царств, термін «усе під небом» зустрічається у трактатах філософів та активно просувається серед населення.

Конфуціанство з його покірністю владі, обрядовістю та патріархальним устроєм держави зміцнило позиції світогляду «тянься». Китайські традиції, цінності, культура в конфуціанстві, та й у даосизмі, мали перевагу над варварськими, вважалися винятковими, особливими, що якраз вписувалося в ідеологію «тянься».

За філософською концепцією «Піднебесної», правитель отримував статус «Сина неба», відповідно до якого мав опікуватися усіма під небом, забезпечувати гармонійний розвиток, мир і злагоду, як це організовно було у космічному просторі. Часто китаєзнавці говорять про те, що на практиці ця концепція мала би забезпечувати співпрацю Китаю з іншими державами, обмін культурами та ненасильницьке поширення традиції, товарів на усіх континентах. Правитель, Син Неба, мав бути мудрим,

наділеним усіма позитивними чеснотами, практично взірцем для наслідування, а своїми діями, системою управління мав привертати мешканців Піднебесної, спонукати їх переселятися до Китаю, наслідувати ідеї та розширювати кордони «китайського світу».

Дуже показовим було ставлення до усіх інших народів, які за цією світоглядною позицією мешкали на периферії: вони одразу зараховувалися до числа «варварів», таких собі малорозвинених народів, з якими встановлювалися економічні, соціальні та культурні зв'язки. Загалом, ця концепція передбачає певну світову місію Китаю – «окультурювання» диких варварів, які мешкають поза «китайським світом», здійснення управління цими територіями шляхом встановлення стосунків Центр-Периферія, але із застосуванням етичних норм, які превалюють над законом. Тобто влада батька-правителя мала бути беззаперечною і вищою за усі права та свободи людини.

Крім того, дослідники історії китайського державотворення та філософських течій Китаю, наполягають на добровільному підкоренні варварів більш розвиненим мешканцям Піднебесної, себто китайцям. Зокрема, ця позиція ґрунтується на тому, що сусідні держави задля налагодження торгівельних, зовнішньополітичних в'язків з Китаєм змушені були визнавати його зверхність і подекуди, навіть сплачувати данину. Мова йде про Японію, Корею, В'єтнам тощо.

Ця китаєцентрична філософія обґрунтовувала та узаконювала провідну роль Китаю у східному регіоні та стала основою для формування зовнішньої політики впродовж тисячоліть. І хоча зараз багато політологів та дослідників Китаю закликають нас не «спиратися на забобони, що коріння нинішньої китайської держави сягають у глибину віків й мають щось спільного із конфуціанством, даосизмом чи династіями Цін та Хань» (цитата з статті «Велика гра КНР за глобальне лідерство: історичні корені, сучасні інструменти, майбутні наслідки», Володимир Омельченко),

але водночас звертають увагу на те, що й досі традиції та звичаї у Китаї, які формувалися віками, відіграють величезну роль, зокрема, у побудові зовнішньої політики держави.

Загалом китаєцентрична (синоцентрична) концепція пропонувала поширювати китайську культуру, форми господарювання та політичного устрою на території «малорозвинених варварів», себто на усі території незаселені китайцями. Сама держава Китай, завдяки пропаганді, на думку мешканців була взірцем сили, розвитку, прогресу, і жодна інша не могла дотягнутися до її рівня.

У XVII столітті перед Китаєм виникли нові загрози – колоніальна агресія європейської цивілізації. З трактатів ще часів династії Хань відомо про візити іноземців до Піднебесної, але після Великих географічних відкриттів їх побільшало. Європейці прагнули створити свої факторії на території Китаю та збільшити обсяг торгівлі. Саме у цей час ідеологія «тянься» зазнала відчутної загрози зникнення, оскільки розширення влади шляхом збільшення кількості васалів не відбувалося, а ідея абсолютної влади правителя ставала примарною. Тому, Китай переходить до політики самоізоляції, в основах якої проглядається ідеологія «тянься» - самодостатність та ідеальність, довершеність держави, її божественність, відсутність потреби у зовнішніх відносинах, торгівлі з іноземцями. Це дало можливість зберегти існуючий лад в державі до кінця XIX століття, аж до поразки у Першій японсько-китайській війні.

2.2. Великий шовковий шлях – праобраз економічних коридорів сьогодення

Вплив Великого шовкового шляху на країни, які були до нього залучені, важко переоцінити. Зокрема, коні, які були привезені на схід допомогли Монгольській державі захопити пів світу, а порох, завезений з Китаю до Європи, змінив хід та долю багатьох війн. Ми можемо говорити про взаємний обмін ідеями, технологіями, релігійними поглядами, ну і звісно, товарами на цих шляхах. Але не варто забувати, що Піднебесна бачила у цьому свій зиск в рамках філософських вчень та державних ідеологій.

Синоцентризм у економічній сфері, зокрема концепція «тянься», полягала у системі, так званій, «добровільної» данини та торгівлі з іншими народами. Виходячи на міжнародні ринки зі своєю продукцією Китай підкорював інші держави. Не секрет, що торгівля проводилася лише з тими державами, які визнали себе васалами Китаю. Часто міжнародні посольства та делегації склалися переважно з купців, оскільки іншим способом отримати право на торгівлю не було можливості. Іноді купці представлялися посланцями неіснуючих країни, визнавали зверхність Піднебесної і могли вільно торгувати. Як то кажуть, і вовки ситі, і вівці цілі: Китай поширював владу за межі власне населених китайцями земель чи, принаймні, запевняв себе у цьому, а купці вільно провадили торгові операції.

Встановлення монополії та взаємничість процедури виготовлення певних товарів: шовку, пороху, порцеляни, вкотре мало підкреслити особливість та виключність держави, а також, зберегти передові позиції на світовому ринку.

За часів династії Хань був прокладений новий шлях, який з'єднав Китай та Римську імперію. Два великих гравці на політичній шахівниці були поєднані торговельними стосунками і сприяли розвитку торгівлі,

були зацікавлені у поглибленні співпраці. Пересторогою були лише кочові племена, з якими Китай успішно боровся спираючись на підтримку сусідів. Цей торговельний коридор був прокладений до Аравійського півострова і, навіть, сягав Північної Африки. Багато розгалужень, додаткових та запасних шляхів вели і через територію сьогоденної України, зокрема, через Крим, Ольвію та міста Приазов'я, Північного Причорномор'я. Усі міста, через які пролягав шлях підпадали під вплив китайської культури, традицій, фінансової системи. Китайські історики і дослідники наполягають на тому, що відбувалося взаємозбагачення та взаємодоповнення культур.

Про успішність цього торгового сполучення для Китаю може свідчити запис Плінія Старшого, в його творі «Природнича історія», про те, що римлянки витрачали мільйони на придбання шовку щороку, тим самим спричиняючи фінансовий витік грошей з римської економіки. Спроби сенату заборонити носіння китайського шовку були марними і тогочасні історики зауважували, що відбувалося своєрідне падіння Римської імперії перед Піднебесною. Таке собі економічне поневолення і встановлення диктатури, яке працювало на користь Китаю, оскільки попит на римські товари був незначним, отже, відбувався відтік золота з Риму, а натомість, через політику протекціонізму в середині Китаю, римські товари не знаходили свого споживача.

Політичні руйнівні події в обох імперіях на початку тисячоліття призвели до занепаду держав. Повстання в Китаї, спричинене тотальною корупцією китайських еліт, які не гребували продавати дозволи на торгівлю, не звіряючись з концепцією «тяньсі». Відсутність золота для того, щоб заплатити найманій армії, як наслідок - ослаблення кордонів і розпад Римської імперії на Східну і Західну, поступове зниження ролі Західної і розквіт Візантії. Але не зважаючи на політичні потрясіння,

система торгівельних зв'язків продовжувала існувати і сприяла поширенню релігій.

Китай на довгі роки втратив домінуюче значення в транснаціональному торговому коридорі, з впливового суб'єкта відносин перетворився на об'єкт зазіхань і претензій.

З розвитком кораблебудування відбувається чергова спроба європейців розширити ринки збуту товарів і Китай стає привабливою ціллю. Торгівля в цей час велася обмеженим асортиментом товарів, зокрема, шовк, порцеляна і чай, натомість ввезення товарів до Піднебесної обмежувалося на підставі самодостатності держави та незатребуваності імпорту.

«Наша держава настільки багата та потужна, що у нас є всі товари. Тому нема потреби обмінювати товари іноземних варварів на наші. Китай є центром світу, і ми маємо все, що нам може знадобитися, а всі китайські товари повинні купуватися за срібло», - казав китайський імператор Кіанлонг.

Щоб обмежити доступ іноземців на ринки Китаю була розроблена система торгових представників та представництв: визначена кількість портів, через які завозився крам та гільдія купців, які мали право на здійснення торгівельних операцій.

Ці події призвели до того, що у Британській імперії почали додатково купувати срібло, в Мексики та Центральної Європи, для розрахунків з Піднебесною. Натомість, Ост-Індська торгова компанія, яка зазнавала збитків в ході незбалансованих торгівельних відносин з Китаєм, розпочала поставки опіуму до Піднебесної. Допомогли їй у цьому контрабандисти: вони доставляли опіум в порти і продавали в середині країни. Розвиток протизаконної діяльності призвів до відтоку срібла та поширення наркоманії. Опір китайської влади призвів до двох «Опіумних воєн», а слабе озброєння і технологічна відсталість призвели до

підписання не вигідних Нанкінгського і Тянцзінського мирних угод, відповідно до яких Китай давав дозвіл на торгівлю з іноземцями.

Період від першої опіумної війни і до повалення династії Цін, коли Піднебесну змусили відмовитися від політики ізоляції та відкинути концепцію «тяньсі», китайці називають «століттям приниження»

Цікаво, що мережу торговельних шляхів, які виникли у II столітті до нашої ери, «Шовковим шляхом» назвав німецький географ Ріфтгофен лише на зламі XIX та XX століть. Він описав маршрут, який назвав феноменом в історії людства, а також зробив передбачення про його відродження, яке пов'язав з відродженням китайського дракона, що ми зараз і спостерігаємо.

У 2013 році очільник Китайської народної республіки Сі Цзіньпінь анонсував відновлення традиційного Шовкового шляху і оприлюднив нову політику КНР – «Стратегію подвійного шовкового шляху». Цього разу торговельні шляхи мають охопити навіть Океанію і передбачають не лише сухопутний але й морський шлях.

2.3. Сучасне бачення світоустрою з позиції Китайської Народної Республіки

Імперські правителі Китаю віддавали перевагу дипломатичним ритуалам, які зміцнювали їхній власний ідеал глобальної центральної ролі. Враховуючи таке самоуявлення, вони тримали різні території та королівства в орбіті інтересів Китаю, щоб відправляти посланців для виконання ритуальних підношень. Дійсно, враховуючи їх значну економічну та військову могутність, імперії Мін і Цін часом формували регіональний порядок навколо свого ідеалу - центральної ролі Китаю.

На зламі XIX та XX століть, Китай по черзі охоплювали хвилі повстань революцій, переворотів, зміна режимів, правителів, ідеологій. Мабуть тому, Китай почав сповідувати марксистську, комуністичну ідеологію, яка частково вписувалася в концепцію Піднебесної. Але на шляху відновлення суверенітету та особливого статусу у світі, повернення собі позиції виключної, самодостатньої держави, Китаю заважали іноземні колоністи, мессіонери, інвестори тощо.

Так, боротьба з іноземним пануванням вилилася у боксерське повстання (повстання іхетуанів), після якого Китай поринув в економічну кризу та продовжив своє напівколоніальне існування.

Наступним кроком була Синьхайська революція 1911 року, яка перетворила Китай на республіку, позбулася династії Цинь, вивела на політичну шахівницю нових гравців, як от, Сунь Ятсен та Юань Шикай. А вже у 1913 році усі здобутки революції були пущені за вітром і встановлена військова диктатура Юань Шикая.

На тлі боротьби цих політичних супротивників Китай вступає у Першу світову війну на боці Антанти, з умовою про повернення півострова Шандунь до складу Піднебесної та проведення усіх битв на території інших держав.

Паризька мирна конференція вирішила долю півострову на користь Японії, оскільки у 1914 році вона захопила його. Обурення суспільства вилилося у протестні рухи під назвою «Рух 4 травня» і знову повернуло Сунь Ятсена до політичної орбіти.

Незважаючи на поразку, лідери Китаю підтримували ідею, що одного дня країна знову стане центром світу. Сунь Ятсен, відомий як батько сучасного Китаю, був одним із перших, хто виступав за «відродження китайської нації». Але Китайська Республіка (заснована в 1912 році) була слабкою державою, нездатною відіграти роль у глобальному управлінні. Тривала громадянська війна в 1930-1940-х роках між комуністичними та націоналістичними силами ще більше послабила Китай.

Між двома світовими війнами в Китаї відбувалися постійні протистояння націоналістичних та комуністичних сил, громадянська війна розколола суспільство. Навіть протиборство у Другій світовій війні з зовнішнім ворогом – Японією, не примирило ці дві партії. Якщо Гоміньдан, партія націоналістичного спрямування, у співпраці зі Сполученими Штатами Америки переймався долею країни і намагався протистояти ворогам на усіх фронтах, то Китайська комуністична партія, на чолі з Мао Цзедунем, берегла свої сили і частенько не відправляла своїх бійців на фронт, щоб після перемоги над Японією розпочати військові дії проти націоналістичних угруповань. Тому після капітуляції Японії спочатку перед Сполученими Штатами Америки, а потім перед військами Гоміньдану, комуністи розпочали боротьбу з останніми. Бої тривали упродовж чотирьох років, і завершилися поразкою Гоміньдану. Частково однією з причин була відмова Сполучених Штатів Америки у допомозі.

Наприкінці Другої світової війни Китай став першим членом Організації Об'єднаних Націй і, здавалося, був готовий відіграти більшу роль у новому міжнародному порядку. Але після того, як Комуністична партія виграла громадянську війну і прийшла до влади в 1949 році, Китай

відкинув міжнародну систему і спробував допомогти створити альтернативний глобальний порядок управління.

У 1949 році на площі Тяньаньмень було проголошено створення Китайської народної республіки та анонсовано програму розвитку держави. Новий очільник, Мао Цзедун, запропонував нову ідеологію, суміш марксизму, ленінізму та особливостей китайського сьогодення – маоїзм.

Його наступники, Ден Сяопін та Цзян Цземін, були більш поміркованими та прагматичними і не підтримували революційні ідеї Мао. Основне завдання Китаю у другій половині ХХ століття – не втратити суб'єктність, зміцнити економіку та вирішити нагальні соціальні проблеми. В цей час справляють величезний вплив європейські ідеології, відбувається часткова вестернізація політичного та культурного життя. Навіть капіталізм не визнається чимось ганебним, а скоріше помічним на шляху до соціалізму.

Розчарований існуючою міжнародною системою, оскільки Китайська Республіка (Тайвань) залишилася в Раді Безпеки ООН замість Китайської Народної Республіки, Пекін просував альтернативні цінності та інститути. У 1953 році прем'єр-міністр Чжоу Еньлай проголосив «П'ять принципів мирного співіснування» — взаємна повага до суверенітету та територіальної цілісності, взаємний ненапад, невтручання у внутрішні справи один одного, рівність і взаємна вигода, а також мирне співіснування. Підтримані лідерами багатьох нових незалежних колишніх колоній, ці принципи лягли в основу руху неприєднання (РН) 1960-х років. РН став протипологом глобальному управлінню, де домінує Захід.

До 1960-х років Пекін намагався відкрито, не приховано підірвати існуючий міжнародний порядок, часто шляхом експорту революції. Так, зокрема, Китай навчав і озброював антиурядові партизанські сили в Африці, Латинській Америці та Південно-Східній Азії.

Китай повернувся до Версальської міжнародної системи на початку 1970-х років і відновив свої зв'язки зі Сполученими Штатами. У 1970-х роках Піднебесна на міжнародній арені мала слабкий статус і прагнула брати участь в установах, створених після Другої світової війни, дотримуючись усіх правил. У жовтні 1971 року Генеральна Асамблея ООН проголосувала за прийняття Китайської Народної Республіки як члена та одного з п'яти постійних членів Ради Безпеки.

Але з кінця 1970-х років прослідковуються, зокрема, і тенденції до економічної експансії Китаю шляхом розширення співпраці з країнами Заходу, СРСР та «країнами, що розвиваються». За мету ставився обмін технологіями, залучення інвестицій, а також не забували приміряти на себе роль виразника і захисника країн «третього світу». Відбувався культурний та освітній обмін, коли тисячі студентів їхали навчатися до інших країн, несучи з собою елементи культурної та ідеологічної експансії. Не варто забувати про тезу Ден Сяопіна стосовно політики відкритості, яка обмежена жорсткими рамками ідеології.

Політика «відкритих дверей» дала свої плоди в економічному напрямку, але політичної системи вона не зачепила, що в подальшому призвело до заміни керівництва країни на Цзян Цземіна, політика «нового покоління».

Комуністичною партією Китаю у 1992 році було проголошено курс на «соціалістичну ринкову економіку» та інтеграцію до світової економіки. «Мирне піднесення» Китаю, основна зовнішньополітична спрямованість того часу, мала зосередитися на внутрішніх потребах держави, але не зачиняти двері перед світом. Тобто участь у світових процесах наддержави (хоча самі китайці воліють називати себе «світовим лідером») має бути відповідальна і забезпечувати баланс між потребами Китаю та світу. Як наслідок, Китай увійшов до Світової організації торгівлі і повернув собі Гонконг та Макао.

Саме у період правління Цзян Цземіна дослідники фіксують повернення до концепції Піднебесної. Можливо, не одразу, не на повну декларуючи своє месіанство і прагнення до розширення впливів, але подекуди у промовах та виступах повертаються до ідей конфуціанства та закликають до регіональної гегемонії.

З приходом до влади Ху Цзіньтао зовнішня політика Китаю зазнає змін і переходить до концепції «гармонійного суспільства» (tianxia-datong 天下大同 (великої гармонії світу), де Китай здійснює «мирне піднесення» і співіснування серед інших держав. Прихований сенс цієї політики виявити можна завдяки цілком пояснювальним діям – наприклад, відкриття Інститутів Конфуція, які мають на меті популяризувати китайську культуру, влаштовувати тематичні вечори та навчати китайської мови. Але в частині країн, де розташовані такі інститути чи класи Конфуція, виникають нарікання з боку громад та місцевої влади, щодо політичного втручання, шпигунства, впливу на навчальні заклади, студентів тощо.

До економічного панування Китай починає вплітати культурний вплив на «варварські народи», так зване просвітництво серед неокультурених народів. Крім того, створюються лоббістські групи для просування інтересів Китаю на різних щаблях та майданчиках. Звісно, щедре фінансування довершує свою справу.

До 2012 року філософська концепція «тянься» лише слабо проглядалася у політичних курсах очільників Китаю. Із розрізнених промов можна було скласти приблизне уявлення про наміри повернутися до становища, яке передувало «століттю ганьби». З приходом Сі Цзіньпіня ідея мегадержави зазвучала на повну силу.

Вже у 2017 році він проголосив новий етап розвитку Китаю, нову епоху, в основу яких лягла нова/стара концепція «китайської мрії». В ній наголошувалося на винятковій ролі Китаю у світовому вимірі, на початку

великого відродження китайської нації і поверненні статусу, який Китай мав до європейської колонізації XIX століття.

Так зване «омолодження Китаю», на думку Сі Цзіньпіня має відбуватися в умовах посилення ролі комуністичної партії, покращенні добробуту населення, розвитку армії, і в подальшому, очільництво Китаю в новій системі світоустрою. Саме Китай має диктувати умови світовій спільноті у XXI столітті, оскільки саме його внесок є визначальним для розвитку світу.

Практичні кроки на шляху до «китайської мрії» полягали у перебудові внутрішньої системи управління, запровадження тотального контролю над приватними виробниками, посилення ролі комуністичної партії, вкладаються шалені кошти в розвиток армії. Сі Цзіньпін керує державою фактично вже третій термін поспіль, після внесених поправок до конституції у 2018 році, де були вилучені обмеження щодо двох термінів. Крім того він обіймає дві інші посади, голови Центральної військової ради та генерального секретаря комуністичної партії, які забезпечують йому абсолют влади.

Поступово відбувається зрощування владного та партійного апарату, передача невласливих раніше для комуністичної партії функцій (наприклад, контроль за роботою чиновників), заохочення до створення осередків комуністичної партії на підприємствах.

На армію виділяються рекордні кошти, щоб забезпечити виконання завдання, а саме об'єднати країну, шляхом приєднання Тайваню. Китай розуміє, що Сполучені Штати Америки змушені будуть виступити захисником у цьому протистоянні, а отже, потрібно підготувати потужнішу технологічно і озброєну технічно армію, яка могла б опиратися американській. За даними аналітиків, попередньо війна запланована на 2027 рік, про що Сі Цзіньпін заявляв неодноразово у своїх промовах. Крім того, усі ресурси спрямовуються на досягнення мети – до 2050 року

китайська армія має бути найпотужнішою у світі, і саме на цей рік припадає запланована подія – світове лідерство Китайської народної республіки.

Економіка має стати підґрунтям для забезпечення існування мегадержави, за концепцією Піднебесної, а тому, Китай не відкидає можливості налагодити співпрацю з різними гравцями, як наприклад, створення євразійського інфраструктурного проєкту «Один пояс, один шлях» (відновлення «Великого шовкового шляху»). Цей кладний механізм взаємодії партнерів на автомобільних дорогах та залізниці, логістичних комплексах і митниці, фінансових розрахунках, кредитних відносинах та інвестиціях має забезпечувати доставку товарів, вихід грошової одиниці, «юаня», на міжнародний ринок та закріплення у якості міжнародної валюти. Зачасту прокладання доріг, будівництво інфраструктурних об'єктів, як от, склади, митниці, вокзали, вузлові станції, відбувається за кошти Китаю і, відповідно належить йому на праві власності. Це стає підґрунтям для просування китайських інтересів в економіці, поширення китайської інформаційно-технологічної продукції, зрештою, поширення китайських традицій господарювання.

Крім співпраці, Китай часто використовує ще один інструмент – інвестиції. При чому обираються галузі, які є бюджетонаповнюючими в іноземних державах, з метою усунути конкурента на світовому ринку. Викупується контрольний пакет акцій на потужних підприємствах, здійснюється «вливання інвестицій», після яких підприємство вже не виходить на старі потужності, а ледве зводить кінці з кінцями (як приклад, Мінський тракторний завод, ВАТ «Білоруськалій»).

Або ж система китайських кредитів, коли за умовами кредитування витратити кредитні кошти можна лише на китайські технології та китайських спеціалістів (як це було в Білорусі). Віддавати кредити потрібно у валюті, або ж в обмін на ресурси країни. Таким чином держави,

які потрапляють у залежність від Китаю, часто мусять грати за його правилами на світовому ринку і підтримувати рішення в міжнародних організаціях.

Заявляючи про підтримку країн, які розвиваються та захист їхніх інтересів в міжнародному економічному просторі, китайці лукавлять, бо інтереси Піднебесної завжди стоять на першому плані, а саму країну вони розглядають скоріше як ресурс, який потрібно спожити.

Загалом концепція «тянься», якою зараз активно послуговується Китайська народна республіка, відкидає європейські чи американські моделі облаштування світу. Маючи потужну економіку та вплив на менш розвинені країни планети, Китай може диктувати свій порядок денний, який, на жаль, буде китаєцентричним.

Понад два тисячоліття монархи, які правили власне Китаєм, вважали свою країну одним із домінуючих акторів у світі. Концепція чжунго — Середнього царства, як себе називає Китай, — не просто географічна. Це означає, що Китай є культурним, політичним і економічним центром світу. Цей китайсько-центристський світогляд багато в чому сформував погляд Китаю на глобальне управління — правила, норми та інститути, які регулюють міжнародну співпрацю. Однак занепад і крах імперського Китаю в 1800-х і на початку 1900-х років зменшив вплив Китаю на світовій арені більш ніж на століття.

Китай дотримується багатосторонньої стратегії глобального управління. Він підтримує міжнародні інституції та угоди, що відповідають його цілям і нормам, такі як Світовий банк і Паризька угода про зміну клімату. Проте в питаннях, у яких Пекін відходить від норм поточної системи, таких як права людини, він прагне підірвати ці цінності та створити альтернативні інститути та моделі. У сферах, де норми та інституції все ще формуються, як-от управління Інтернетом, Китай

співпрацює з іншими авторитарними державами, такими як Росія, над створенням стандартів, які відображатимуть їхні інтереси.

Китай став потужною силою глобального управління. Здається, що його зусилля все більше поглиблюють розбіжності з іншими країнами, особливо з демократіями, які дотримуються існуючих норм та інститутів. Зрештою, цей розрив може ускладнити державам спільне вирішення основних міжнародних викликів. Поділ може навіть створити дві різні системи глобального управління, серйозно підриваючи багатосторонню співпрацю.

РОЗДІЛ 3. Формат та види експансії

3.1 Економічний та політичний вплив

Починаючи досліджувати економіку КНР з другої половини ХХ століття, окрім всіх інших показників, ми можемо вивести динаміку розвитку, назвавши її зростаючою прогресією.

Відносини між Китаєм і рештою світу, як на мене, входять у новий період. Економічне диво Китаю було підживлено промисловістю та інвестиціями, але сьогодні внутрішнє споживання є основною рушійною силою для зростання. Піднебесна стає менш відкрита до економічних потрясінь, які впливають на решту країн світу. Такі тенденції відображають зростання Китаю до позиції «другої» держави у світі, за величиною та темпами розвитку економіки. Вони стають провідною торговельною нацією і решта світу мусить прийняти їхні правила. Ці зміни супроводжувалися напруженими торгівельними відносинами та поширенням політики протекціонізму в багатьох країнах, оскільки частина урядів вважає критичною відмітку в глибині інтеграції між Китаєм і світом.

Тісна співпраця економік Китаю і країн світу прогресувала, сягаючи справжнього глобального масштабу. Але якщо на початках ми говоримо лише про сферу торгівлі, а не фінансів, до прикладу, то тепер відносини між Китаєм і рештою світу змінюються.

Китай, який став найбільшою економікою світу за показниками балансу купівельної спроможності у 2014 році - є глобальною силою в масштабі, але не завжди в глобальній інтеграції. Так склалося, що у 2013 році Китай був найбільшою країною, що торгувала товарами і водночас, мала 111 компаній зі списку Global Fortune 500, які більше 80 відсотків свого доходу отримують за рахунок внутрішнього ринку. Крім того, банківський ринок, ринок цінних паперів і облігацій Китаю входять до

трійки лідерів у світі за розміром, але міжнародні гравці практично не присутні на внутрішньому ринку країни.

Відносини між Китаєм і світом змінюються: так відповідно до висновків глобального інституту McKinsey ChinaWorld Exposure Index, вплив світу на Китай у торгівлі, технологіях та капіталі впали у відносному вираженні, і, навпаки, вплив Китаю на світову економіку та політику зріс.

Це відображає переорієнтацію китайської економіки на внутрішнє споживання. За 11 з 12 місяців 2015 року внутрішнє споживання забезпечило понад 60 відсотків від загального зростання ВВП.

Але китайський виробник усе ще залежить від світових технологій. Останні дослідження у різних сферах довели, що понад 90 відсотків технологій, які використовуються в Китаї відповідають світовим стандартам, що вимагає застосування останніх технологій. Попри швидке зростання економіки, китайські виробники не можуть у повному обсязі забезпечити закритий цикл виробництва і змушені імпортувати деякі компоненти в галузі робототехніки, напівпровідників, електромобілів тощо.

Споживчий ринок Китаю, швидше за все, буде показувати потужний приріст на тлі зростання доходів. Тенденції у розвитку світової співпраці зберігатимуться, а в перспективі можливе лише нарощування товарообігу у бік експортування китайських товарів, а не навпаки.

Проникнення транснаціональних корпорацій на китайських споживчих ринках майже вдвічі перевищує проникнення на ринки США, але вони зараз стикаються з конкуренцією з боку вітчизняних гравців. Причин декілька: по-перше, китайські споживачі більш вимогливі і внутрішній виробник може запропонувати кращий вибір товарів і послуг; по-друге, більше китайців подорожують за кордон, де витрачають свої

кошти. Так, зокрема, кількість подорожей під час вихідних днів зросла на 13 відсотків на рік з 2010 року і досягли 150 мільйонів у 2018 році.

Через таку політику Піднебесної, прогнозують дослідники, рівень світового ВВП до 2040 року може напряму залежати від бажання і рівня співпраці Китаю у таких галузях, як технології та інновації, сфері послуг, фінансових ринках, глобальному добробуті та товарообігові.

Чим менший рівень взаємодії між Китаєм і світом – тим вищий ризик у обмеженні торгівельних та технологічних потоків, зростанні мит, а також більше переривану проуесі вирішення ключових глобальних викликів. За більш тісної співпраці Китай імпортуватиме з інших країні необхідні товари і встановлюватиме двосторонні відносини на паритетних умовах.

Упродовж другої половини ХХ століття зростання Китаю відбувалося в умовах інтеграції власної економіки з економікою решти світу, що було б неможливим без використанням найкращих надбань ринкової економіки. Тому сьогодні Китай є світовою державою. Він став найбільшою у світі країною, що торгує товарами у 2013 році; і тут знаходяться два лідери у світі за обсягом надходження і джерелом прямих іноземних інвестицій (ПІІ).

Аналізуючи ці тенденції, приходимо до висновку, що Китай використав і продовжує використовувати найкращі зразки і надбання цивілізованого світу з ринковою економікою, ліберальною фінансовою системою, повагою до міжнародного законодавства. Але на противагу іншим державам зберігає закритість для міжнародних фінансових гравців, обмежує потоки даних, зокрема і в екологічній сфері.

З одного боку - споживачі виграли від нижчих цін завдяки китайському імпорту, а міжнародні корпорації використали китайські промислові майданчики для розширення виробництва. З іншого боку - така

еволюція призвела до витрат, зокрема у формі втрати робочих місць із середнім рівнем доходу, особливо в розвинутих економіках.

Відтоді, як відбувся зсув у стосунках Піднебесної і світу, зокрема збільшився вплив Китаю, відбувається переоцінка взаємовідносин. Щоденні заголовки газет кричать про нові торгові суперечки, з'являються нові правила для ретельного вивчення потоків технологій, зростає протекціонізм, а геополітична напруженість стає все більш гострою.

Китай використав вплив на світову економіку, привідкривши доступ до своєї, а тепер згортає усі процеси інтеграції, щоб тісніше прив'язати міжнародних гравців до економічних процесів всередині країни і таким чином встановити своєрідний важіль впливу на світові політичні процеси.

Можемо на прикладі країн Африки розглянути методи економічної експансії Китаю.

Найважливішим каналом економічної взаємодії між Китаєм і Африкою є торгівля. Китай є найбільшим торговельним партнером Африки (рис.1), хоча й конкурує з об'єднаними потоками всього блоку єврозони. У період з 2020 по 2022 рік близько 13 відсотків загального експорту товарів регіону було спрямовано до Китаю, що є різким контрастом із 1990-ми роками — до вступу Китаю до СОТ у 2001 році — коли західні країни домінували як основні напрямки експорту з континенту. Відтоді потужне економічне зростання Китаю та значний попит на сировину, сприяли розвитку експорту африканських товарів. Про це може свідчити більш ніж чотирикратне зростання товарообігу в номінальному вираженні в доларах США між 2000 і 2022 роками. І навпаки, африканський імпорт з Китаю зріс у двадцять разів у ціні між 2000 і 2022 роками.

Незважаючи на періодичні падіння під час глобальних криз — світової фінансової кризи в 2009 році та спаду цін на сировину в 2015 році

— торгівля відіграла важливу роль у підвищенні регіональних доходів, насамперед через збільшення доходів від експорту.

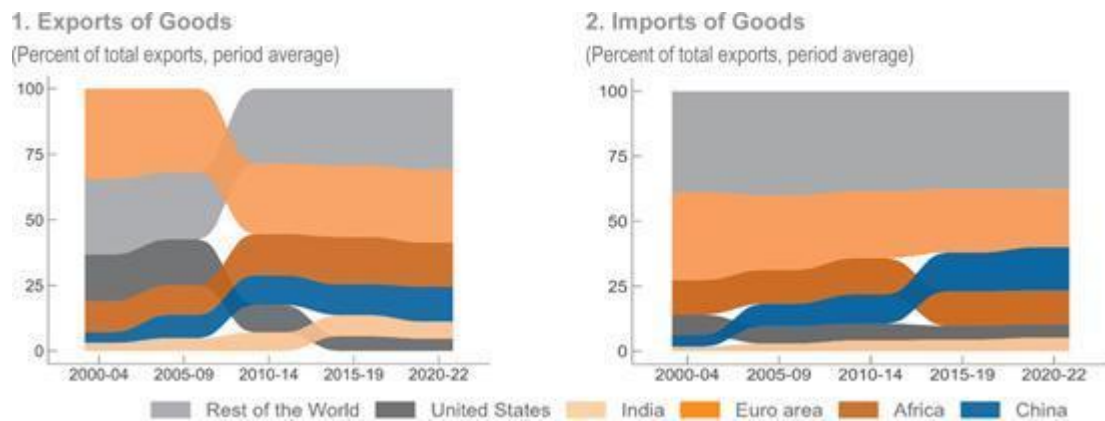

Рис.1. Африка: міжнародні торгові партнери, 2000–22

Джерела: МВФ, база даних Direction of Trade Statistics; і розрахунки співробітників МВФ.

Відмінною рисою торгових відносин Китаю та Африки є структура експорту та імпорту, проілюстрована на (рис.2) з використанням даних ООН Comtrade. Африка переважно експортує до Китаю природні ресурси, особливо сиру нафту та інше викопне паливо, а також необроблені мінерали та інші проміжні товари. Навпаки, імпорт з Китаю — це переважно промислові товари та обладнання, а також предмети, які, як правило, знаходяться далі в глобальному ланцюжку створення вартості. Крім того, дані ООН Comtrade показують, що Африка постійно має дефіцит двосторонньої торгівлі з Китаєм. Загалом ця стійка тенденція є результатом відносної кількості природних ресурсів, що створює проблеми для диверсифікації економіки в африканських країнах.

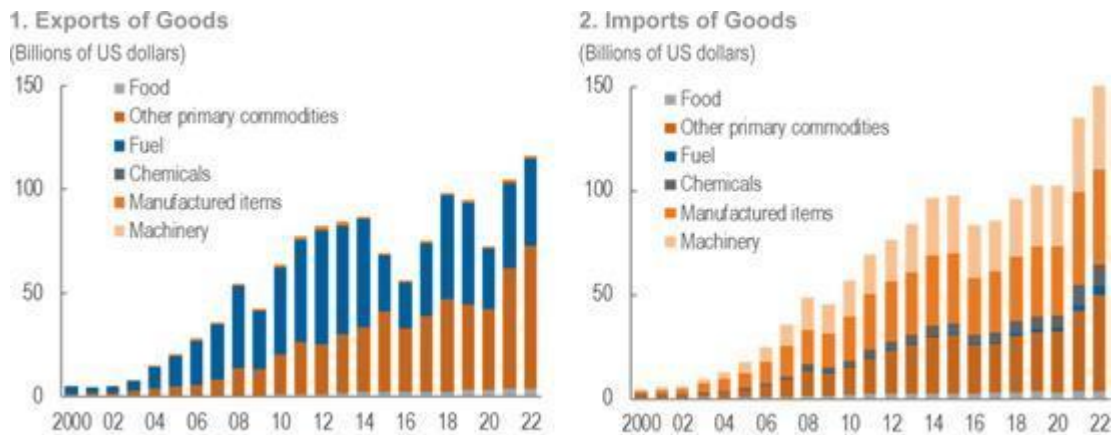
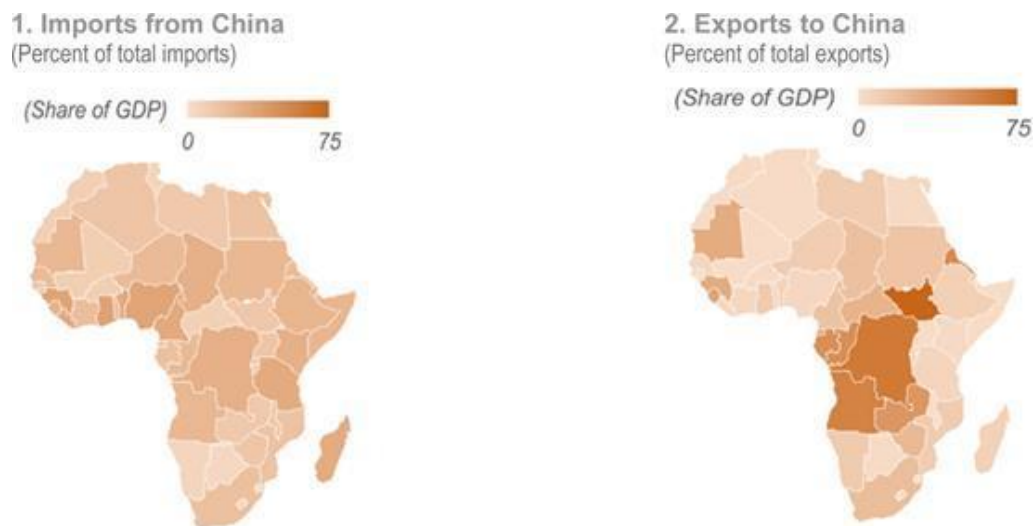

Рис. 2. Африка: структура торгівлі з Китаєм, 2000–22

Джерело: ООН, база даних Comtrade

На рисунку 3 зображено країни Африки, упорядковані за часткою Китаю як в імпорті, так і в експорті. Як видно з (рис.3.1), частка Китаю в імпорті африканських країн є відносно однорідною в різних країнах, причому в першій трійці, включаючи Гану, Гвінею, Нігерію, вона становить трохи більше 30 відсотків порівняно з трохи меншим ніж 20 відсотків у середньому для країни, що не входять до першої десятки. Дивлячись на частку експорту, який потрапляє до Китаю, зображену на (рис.3.2), ми бачимо разюче іншу закономірність. Дійсно, 5 найбільших країн за контактами з Китаєм за цим показником, включаючи Південний Судан, Демократичну Республіку Конго, Анголу, Еритрею та Республіку Конго, мають частку понад 50 відсотків, а країни, що не входять до 10 найбільших експортерів, в середньому менше 15 відсотків до Китаю. Цей факт має важливі наслідки, тому що країни, які інтенсивно експортували до Китаю, можуть бути більш схильні до уповільнення китайської економічної діяльності, а також тому, що відносно великий попит на сировину під час безпрецедентного зростання Китаю за останні два десятиліття міг створив стимули не диверсифікувати деякі економіки, які отримали найбільшу вигоду від його вражаючого зростання.

Рис.3 Концентрація торгівлі Африки з Китаєм, 2018–2022 рр

Джерело: МВФ, база даних Direction of Trade Statistics.

Другим основним каналом взаємодії між Африкою та Китаєм є кредитування. Кількісна оцінка цього аспекту відносин є складною, враховуючи, що китайські кредитні агентства зазвичай не розкривають публічно суми чи умови своїх позик. В дослідженнях китаєзнавців зазначалося, що положення про конфіденційність були включені в положення деяких боргових контрактів. Крім того, Китай не є членом Паризького клубу державних кредиторів, який намагається координувати списання боргів серед своїх членів і систематично розкриває умови боргу. У цьому контексті важко оцінити весь обсяг кредитування Китаєм африканських країн. Незважаючи на ці проблеми, кредитні програми Китаю в Африці привернули значну увагу засобів масової інформації, особливо в контексті боргових проблем окремих країн.

Китай поступово став найбільшим двостороннім офіційним кредитором африканських урядів за останні два десятиліття, слугуючи значним джерелом фінансування інфраструктури, видобутку корисних копалин та енергетики на континенті (рис.4). Хоча пільгові позики, як визначено, спочатку становили значну частину позик Китаю Африці, їхня частка зменшилася до менш ніж 10 відсотків до кінця 2020 року.

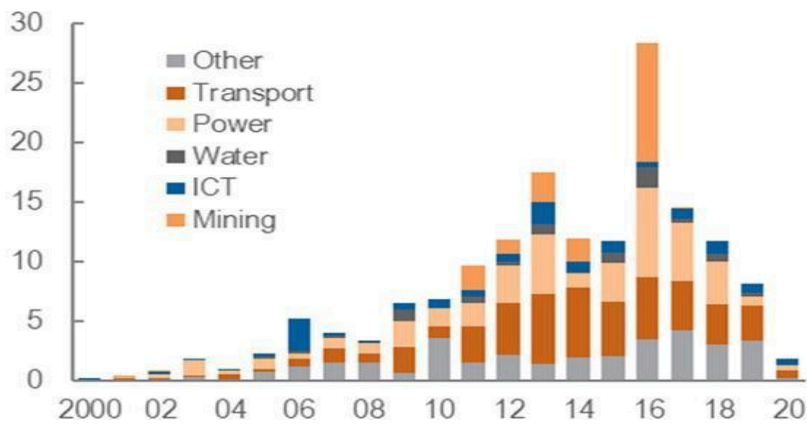

Рис.4. Африка: Кредитні зобов'язання Китаю 2000–2020

Джерело: Бостонський університет, база даних китайських кредитів для Африки.

Однак за останні 5 років загальні офіційні позики Китаю африканським країнам скоротилися, становлячи в 2021 році приблизно одну восьму від їх пікового значення в 1,2 відсотка ВВП регіону в 2016 році. Загальні кредитні зобов'язання також різко скоротилися в порівнянні з піковими показниками у 2016 році.

Китайське кредитування країн Африки привернуло увагу та підняло хвилю критики за нав'язування досить суворих умов боржникові, зокрема, через використання природних ресурсів як застави.

Наступною проблемою називають відсутність стандартизації кредитних договорів та прозорості державного боргу, оскільки китайські кредитори не розголошують умов, суми та цільового призначення кредиту.

Частину кредитів Китай надає на пільгових умовах і офіційно про це заявляє. Але загальна чисельність таких позик в масиві кредитування становить менше 10 відсотків.

Показовим є те, що в деяких африканських країнах, які суттєво заборгували чи мають ризик невиплати кредитів, державний борг перед Китаєм складає подекуди 40 відсотків від усіх зобов'язань.

Враховуючи глибокі економічні зв'язки, подальше уповільнення зростання Китаю в середньостроковій та довгостроковій перспективі може негативно вплинути на економічну діяльність у країнах Африки. Негативні наслідки можуть виникнути насамперед із порушення торговельних зв'язків, а саме, через уповільнення обсягів експорту і падіння цін на товари. Більші ризики виникають для країн, які переважно експортують продукцію до Китаю і не мають інших ринків збуту.

Щоб компенсувати зниження економічної участі Китаю в регіоні, необхідні структурні реформи для пошуку альтернативних джерел інвестицій та розвитку. Так, до прикладу, країнам-експортерам нафти необхідно поступово перелаштовуватися і позбуватися залежності від китайського попиту, зокрема використати перехідний період країн світу, які переходять на альтернативні джерела енергії. Крім того, позитивними будуть кроки у напрямку побудови об'єктів, які б переробляли сировину на місці і виготовляли кінцевий продукт для внутрішнього споживача.

Окрім країн Африки, Китай не втрачає з поля зору і Латинську Америку, зокрема Еквадор, який має досить тісні зв'язки зі Сполученими Штатами Америки, але безуспішно намагався отримати від адміністрації Байдена згоду на утворення зони вільної торгівлі. Натомість, Пекін таку угоду уклав, зігравши на гальмуванні процесів розширення зони вільної торгівлі, ініційованих Сполученими Штатами Америки у цьому регіоні.

Стурбованість від розширення економічного впливу Китаю вилилася у запуск програми Build Back Better World у 2021 році. В рамках цієї програми було оголошено Американське партнерство заради економічного процвітання. Дещо запізно, оскільки, Китай ще на початках 2000-х вдало використав проблеми Сполучених Штатів. Так, зокрема, складнощі у сфері мобілізації приватного капіталу для цілей зовнішньої політики, дали можливість Китаю запропонувати альтернативу і дещо посунути США у Західній півкулі.

3.2. Інвестиційна політика

Про це явище свідчать швидкі зміни у кредитуванні, інвестиціях, торгівлі та зовнішній допомозі Китаю в регіоні. У 2001 році лише дві країни регіону були економічно більш залежними від Китаю, ніж від Сполучених Штатів: Куба та Домінікана. До 2020 року їх вже було 12, а у 2000 році - близько 3 відсотків населення регіону проживало в країні, де економічна вага Китаю була більшою, ніж Сполучених Штатів. За два десятки років частка населення вже зросла до 60 відсотків.

Інвестиції в країни в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» зросли на 20,6% до 22,54 мільярда доларів. До кінця 2020 року китайські інвестори заснували 45 000 компаній з безпосередньою участю в 189 країнах і регіонах світу.

Загальний обсяг прямих нефінансових іноземних інвестицій Китаю досяг \$2,58 трлн. Минулого року близько 2,18 мільйона жителів були зайняті на підприємствах, заснованих китайськими компаніями за кордоном, що становить 60,6% від загальної кількості працівників.

Прикладом може слугувати ситуація, коли китайські інвестиційні компанії скуповували електророзподільні активи, які в силу повільного економічного зростання в регіоні, виявилися баластом і західні інвестори почали їх позбуватися. Це почалося ще до пандемії [Covid19], коли ціни на ринку довго утримувалися на низькій позначці.

Зараз відбулася зміна інвестиційних моделей, адже китайські інвестори хочуть створювати власні проекти. Ці зміни спричинили занепокоєння в міжнародному співтоваристві, особливо в США.

Намагаючись протистояти китайському впливу, у вересні 2021 року США відправили групу чиновників на чолі із заступником радника з національної безпеки Дейліпом Сінгхом у тур Панамою, Колумбією та Еквадором для пошуку потенційних інфраструктурних проектів. Чиновники заявили, що прагнуть брати участь у проектах, що

демонструють вищі екологічні та трудові стандарти, ніж ті, які фінансує Китай. Але позиція США в регіоні в останні роки була непослідовною, не в останню чергу через зміну президента.

Кредитні контракти китайських установ та умови їх повернення були предметом дебатів не лише у Африці, але й у Латинській Америці. Інститут міжнародної економіки Петерсона опублікував звіт «Як Китай позичає» в червні 2021 року і звернув увагу на непрозорість умов для позичальника, а подекуди, навіть, обіцянки позичальника не розголошувати умови чи існування контракту.

На відміну від африканських країн, де природні ресурси часто були заставою у кредитуванні, країнам Латинської Америки нав'язувався принцип про так зване «перехресне невиконання зобов'язань», або «перехресні дефолти»: якщо позичальник не виконує зобов'язання за будь-якою іншою угодою, що передбачає запозичення грошей або гарантію з будь-яким іншим банком або фінансовою установою, китайський банк може прискорити банкрутство. Це зручно для кредиторів, оскільки, немає пільгового періоду та мінімального порогу суми для дефолту.

Простими словами: занепокоєння одного з інвесторів, помножене на нерозповсюдження інформації (положення договору про конфіденційність) прискорюють дефолт, що загалом впливає на економічну ситуацію в країні.

На жаль, у нашому сьогоденні відсутній механізм, який би змушував кредиторів координувати свої дії та розкривати умови боргу, а тому існує ризик захоплення Китаєм активів і як наслідок, позбавлення країни ресурсів.

Крім того, такі ризики штовхають країни Африки та Латинської Америки на співпрацю з Китаєм в міжнародних організаціях. Країни регіону, які зазнали «економічного поневолення» Китаєм, як правило, рідше приєднуються до Сполучених Штатів, голосуючи в Раді ООН з прав людини чи на Генеральній Асамблеї ООН, у більш ніж 30 відсотків

випадків, порівняно з лише 2 відсотками для країн, які економічно більш залежать від Сполучених Штатів.

Голосування демонструють, як відносне зростання економічного впливу Китаю перетворилося на геостратегічну силу, незалежно від того, чи було це наміром Китаю. Така трансформація змінила основи американського порядку в регіоні.

3.3. Розповсюдження культурного впливу.

На думку американського вченого Джозефа Найя, який увів термін «м'якої сили» в обіг, країна може отримати «м'яку силу» у три способи: завдяки політичним цінностям, завдяки культурі та зовнішній політиці. Пекін запозичив цю ідею та доповнив економічною експансією.

Оскільки «культура» є ядром китайської стратегії «м'якої сили», то це поняття було переосмислено як «культурна м'яка сила» в китайському контексті. Культурні інструменти, включаючи китайську мову, традиційну та популярну культури, широко застосовуються як інструменти «чарівності» для використання та проекції «м'якої сили» Китаю.

Культурна дипломатія також розглядається як ефективний спосіб сприяти розумінню ідеалів Китаю, підтримувати китайські економічні цілі та посилювати китайську національну безпеку тонкими, широкомасштабними та наполегливими методами. Незважаючи на те, що китайська «м'яка сила» все ще перебуває в зародковій фазі, вона значною мірою сприяла розширенню міжнародного впливу Китаю.

Стратегія «м'якої сили» Китаю зосереджена головним чином на просуванні своєї культури та намагається створити враження, що його зовнішня політика для такої великої країни надзвичайно доброзичлива.

Ще у 2013 році, після приходу до влади, Сі Цзіньпінь закликав до відродження китайської нації. Його, так звана, «китайська мрія», часто вигулькує у промовах. Сам Сі Цзіньпінь теж працює на створення

позитивного образу Китаю, повсюдно демонструючи європейськість та відданість міжнародним принципам.

В рамках здійснення «китайської мрії» або «культурної м'якої сили», починаючи з 2004 року Китай створив близько 500-та фінансованих урядом «Інститутів Конфуція» в 140 країнах. Вони пропонують мовні курси, приймають танцювальні групи та навчають китайської кухні. Багато з них знаходяться в університетських містечках. Китай також створив понад 1000 «Класів Конфуція» (там, де не можна організувати повноцінний інститут) в іноземних школах, забезпечуючи вчителями, матеріалами та фінансуванням, щоб допомогти дітям вивчати мандаринську мову.

Китай сподівається, що іноземці переймуть деякі його традиційні звичаї, як от, китайський Новий рік, використання червоних ліхтариків, ієрогліфів, чайних церемоній тощо. Зокрема, для підкреслення своєї культурної присутності, у столиці Ефіопії, Аддіс-Абебі, було влаштовано показ мод.

Китайські дипломати у спілкуванні з колегами та очільниками країн запевняють, що Китай не прагне суперництва з великими державами, а лише налаштований на співпрацю. Як приклад вони наводять ініціативу Сі Цзіньпіня - «Один пояс, один шлях», яка передбачає китайські інвестиції в інфраструктуру в Азії, на Близькому Сході, в Африці та Європі, і спрямована на зміцнення іміджу Китаю як країни, яка прагне використати свої нові багатства на благо світу.

Щоб допомогти створити такий імідж, Китай інвестує значні кошти у свої іншомовні ЗМІ. Сінхуа (дослівно Агенція «Новий Китай»), головне урядове інформаційне агентство, відкрило майже 40 нових іноземних бюро між 2009 і 2011 роками, довівши їх загальну кількість до 162. За цей час кількість кореспондентів Сінхуа за кордоном подвоїлася. У грудні державний мовник змінив бренд своєї міжнародної медіа-служби,

назвавши її China Global Television Network. Його шість каналів прагнуть конкурувати з глобальними службами, такими як BBC, CNN і Al Jazeera. Сі Цзіньпінь закликав мережу «гарно розповідати історію Китаю, поширювати голос Китаю» та «продемонструвати роль Китаю як будівника миру у всьому світі». *China Daily*, головний англomовний рупор уряду, оплачує вставки в таких газетах, як *Washington Post* і *Wall Street Journal*.

Уряд також намагається розширити охоплення онлайн. Минулого року пов'язана з урядом медіагрупа витратила 30 мільйонів юанів (4,35 мільйона доларів) на запуск безкоштовного англomовного веб-сайту під назвою Sixth Tone. Він намагається продати повідомлення Китаю, будучи більш зухвалим, а часом і більш критичним, ніж інші державні ЗМІ. З благословення партії долучаються і приватні компанії. У 2015 році Alibaba, найбільша китайська компанія з електронної комерції, заплатила 260 мільйонів доларів за *South China Morning Post*, провідну англomовну газету Гонконгу, яка містить гострі — і часто критичні — звіти про китайську політику.

Офіційні особи США вважають, що Китай інвестує мільярди доларів, щоб змінити глобальне інформаційне середовище та вплинути на волю багатьох країн задля своєї користі. Так, у звіті, опублікованому 28 вересня 2023 року, Центром глобальної взаємодії Державного департаменту США, йдеться про те, що китайський уряд використовує різноманітні тактики, щоб створити світ, у якому він відкрито чи приховано контролює потік критичної інформації, яка негативно впливає на його реноме.

Мета Китаю — «побудувати інформаційну екосистему, в якій пропаганда та дезінформація про Китайську Народну Республіку набирають обертів і стають домінуючими», — йдеться у звіті.

Постійні зусилля Китаю можуть змінити глобальний інформаційний ландшафт, створити упередженість і нерівність, і навіть змусити країни

прийняти рішення підпорядкувати свої економічні інтереси та інтереси безпеки інтересам китайського уряду.

На початку пандемії COVID-19 офіційні особи США заявили, що Китай посилив використання соціальних мереж для поширення дезінформації про походження вірусу.

Згідно зі звітом, у разі успіху, «Пекін розвине здатність виробляти інформацію, яка споживається конкретними групами і навіть окремими особами. У цьому можливому майбутньому інформація, яка є в загальному доступі, ЗМІ, громадянському суспільстві, наукових колах і уряді, коли вони взаємодіють з Китаєм, буде спотворена».

Про те, що Китай витрачає шалені гроші на підтримку статусу «хорошого хлопця», свідчать, зокрема, і його дії щодо підписання угоди про зміну клімату та створення Китайського агентства з міжнародного співробітництва в галузі розвитку (CIDCA). Підтримка Китаєм боротьби за зменшення забруднення навколишнього середовища та викидів парникових газів одразу додала прихильників в особі громадських природоохоронних організацій. А створення агенції розвитку, подібної до іспанського AECID чи американського USAID, покликане формувати симпатії у країнах і регіонах, де вони діють. Аналіз сайту цього агентства свідчить про широкий формат співпраці з арабським світом, країнами Африки, Латинської Америки.

Китай хоче, щоб його повідомлення було чітко помітним у центрі американської капіталістичної культури. Наприклад, у 2011 році Пекін запустив рекламу Китаю на Таймс-сквер. Агенція Сінхуа використовувала там свій білборд, щоб транслювати відео 120 разів на день протягом двох тижнів, захищаючи територіальні амбіції Китаю щодо спірних скель у Південно-Китайському морі.

Іноді партія використовує приховані засоби, щоб схилити іноземну думку. У 2015 році розслідування інформаційного агентства Reuters

виявило, що китайська державна телекомпанія China Radio International контролювала щонайменше 33 радіостанції в 14 країнах, включаючи Сполучені Штати, але використовувала підставні компанії, щоб приховати свої зв'язки з ними. Агентство Reuters повідомило, що станції уникали трансляції всього, що могло б зобразити Китай у негативному світлі.

На щастя, громадянське суспільство сформоване в цивілізованих країнах, не дає себе обдурити і часто виступає на захист міжнародних принципів. У 2013 році Університет Макмастера в Канаді розірвав стосунки з Інститутом Конфуція після того, як одному зі співробітників інституту було заборонено членство у Фалуньгун, духовній секті, яка заборонена в Китаї (згодом інститут закритися). На європейській китайськознавчій конференції в 2014 році, китайський керівник Інститутів Конфуція по всьому світу наказав вилучити сторінки, що містять посилання на тайванський освітній фонд, з кожної програми. Такі спроби цензури лише посилюють занепокоєння Заходу щодо політики Китаю та підривають його м'яку силу.

Іноземні представництва ЗМІ Китаю теж стикаються з перешкодами у спробах створити позитивний образ Китаю. Журналісти, за звичай іноземці, висвітлюють спроби цензури чи тиску на гостей програм, а також оприлюднюють інформацію, своєрідні «темники», які спускає їм редакційна комісія. Такі спроби контролю ми бачимо, коли світові політики не критикують ситуацію з трудовими таборами чи свободою слова в Китаї (Нобелівський лауреат Лю Сяобо досі у в'язниці), або коли забороняють приймати осіб китайського походження, які критикують комуністичну партію Китаю, себто наполягають на ігноруванні опозиції.

Ну і, звісно, країни Азії навряд чи переконають гарні картинки про Китай, оскільки Пекін досі не покинув мрії про територіальну експансію щодо сусідів. Розміщення озброєнь, постійні військові навчання, нарощування обсягів виготовлення зброї – не демонструють

доброзичливості Китаю, яку намагаються нав'язати через стратегію «м'якої сили».

Опитування громадської думки показують таку ж неоднозначну картину. Вони показують, що країни із середнім рівнем доходу, особливо в Африці та Латинській Америці, більш позитивно ставляться до Китаю, ніж громадяни країн з вищим доходом, зокрема в Азії та Європі. Проте, навіть там висловлюють занепокоєння щодо зростання впливу Китаю, та не вважають модель розвитку КНР за взірць.

Навіть якщо китайська стратегія не буде повністю реалізована, а у світу не буде надійної альтернативи, Китай користуватиметься незадоволенням інших країн, щоб досягти прогресу у погіршенні поточної міжнародної системи. Хорошим кроком вирішення проблеми до її виникнення є важка робота США з іншими країнами, щоб переконати їх відмовитись від телекомунікаційного обладнання Huawei. Очевидно, буде набагато важче зруйнувати світовий порядок, який знецінив права людини, дедоларизував фінансову систему, впровадив контрольовані державою технологічні системи та зруйнував військові альянси під керівництвом США.

Китай має рацію: міжнародна система дійсно потребує реформ. Втім, основу цих реформ варто шукати у відкритості, прозорості, верховенстві права та офіційній підзвітності, які є характерними рисами ринкових демократій світу. Глобальні інновації та креативність, необхідні для вирішення світових проблем, найкраще процвітають у відкритих суспільствах. Прозорість, верховенство права та офіційна підзвітність є основою здорового, стійкого глобального економічного зростання. Нинішня система альянсів, хоча й недостатня для забезпечення глобального миру та безпеки, допомогла запобігти вибуху війни між великими державами світу протягом більше 70 років. Китаю ще не вдалось переконати більшість в тому, що його наміри та можливості потрібні для

формування 21-го століття, але Сполучені Штати та їхні союзники повинні створити позитивну та переконливу альтернативу.

ВИСНОВКИ

У підсумку можемо зазначити, що в даній дипломній роботі було розкрити історичні передумови, філософські концепції та бачення, які безпосередньо вплинули на формування актуальної політики Китаю. Також розкриті методи та способи досягнення Китаєм планів щодо економічного панування в світі. Спираючись на дослідження історичних концепцій, наприклад, "Середнього царства", що виникла в Китаї в епоху бронзи, описуючи державу як центральний вузол ієрархічної системи, тоді як усі інші країни розглядаються як варварські. Конфуціанство, даосизм та ідея правителя "Сина Неба", які зміцнили цей світогляд, розглядаючи Китай як зразок сили, розвитку та прогресу. "Синоцентрична" філософія, яка виправдовувала лідерство Китаю в Східній Азії і спрямовувала його зовнішню політику протягом тисячоліть з метою поширення китайської культури і формування відносин з сусідніми країнами. Вплив Великого шовкового шляху на країни, які в ньому брали участь. Протягом другої половини 20-го століття зростання Китаю відбувалося в контексті інтеграції його власної економіки з економікою решти світу, яка була б неможливою без використання найкращих ресурсів ринкової економіки. Чим нижчий рівень взаємодії між Китаєм і світом, тим вищий ризик обмеження торгових і технологічних потоків, підвищення тарифів і тим більше переривається процес вирішення ключових глобальних викликів.

Китай активно інвестує у різні регіони світу, зокрема в країни Африки, Латинської Америки та Азії. Ініціатива "Один пояс, один шлях" (OBOR) стала амбітним проектом, спрямованим на розвиток інфраструктури та зміцнення торговельних зв'язків між Китаєм та іншими країнами. Цей проект не тільки відкриває нові ринки для китайських товарів, але й забезпечує доступ до ресурсів і стратегічно важливих регіонів.

Була описана стратегія «м'якої сили» Китаю, яка зосереджена головним чином на просуванні своєї культури та намаганні створити враження, що його зовнішня політика для такої великої країни надзвичайно доброзичлива.

Економічна експансія Китаю у 21 столітті демонструє його здатність до стратегічного планування, інновацій та розвитку. Китайська модель розвитку, заснована на експортно-орієнтованій економіці та активних інвестиціях за кордон, принесла значні результати, перетворивши Китай на одного з ключових гравців світової економіки. Проте внутрішні виклики та зовнішні геополітичні фактори визначатимуть майбутній курс і стійкість цього розвитку.

Китай вкладає значні ресурси в науку, дослідження та розвиток технологій. Стратегія "Made in China 2025" націлена на підвищення рівня технологічного розвитку та зменшення залежності від іноземних технологій. Китайські компанії, такі як Huawei і Tencent, стали світовими лідерами в галузі технологій та інновацій.

Незважаючи на успіхи, Китай стикається з низкою внутрішніх соціально-економічних викликів, таких як нерівність у доходах, екологічні проблеми та демографічні зміни. Влада намагається впоратися з цими викликами шляхом реформ та нових політик, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку.

Економічна експансія Китаю має значний геополітичний вплив. Китай поступово стає глобальним гравцем, який може конкурувати зі Сполученими Штатами та іншими великими державами за вплив у міжнародних справах. Це викликає як співпрацю, так і конкуренцію з боку інших країн.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волович О. Африканська політика китаю/ *Борисфен Інтел*. 18.07.2019. URL:
<https://bintel.org.ua/publication/regions/china/afrikanska-politika-kitayu/>.
2. Велика гра КНР за глобальне лідерство: історичні корені, сучасні інструменти, майбутні наслідки/ *Центр Разумкова*. URL:
<https://razumkov.org.ua/statti/velyka-gra-knr-za-globalne-liderstvo-istorychni-koreni-suchasni-instrumenty-maibutni-naslidky>.
3. Гвоздь В. Великий похід-2. КНР як новий центр експансії в світі/ *Борисфен Інтел*. 23.04.2013. URL:
https://bintel.org.ua/nash_archiv/arxiv-regioni/arxiv-aziya/arxiv-kitaj/knr-kak-novyj-centr-jekspansii-v-mire/.
4. Степаненко М. Велика сімка проти Китаю та Росії в боротьбі за глобальний вплив./*Блумберг*. 17/05/2023
<https://www.rfi.fr/uk/міжнародні-новини/20230517-велика-сімка-проти-китаю-та-росії-в-боротьбі-за-глобальний-вплив-bloomberg>.
5. Заблоцький М. Економічна правда. Захід і китаю: три ери/ *Економічна правда*. 03.12.2012. URL:
<https://www.epravda.com.ua/publications/2012/12/3/348288/>.
6. Єрмолаєв А. Ка-Хо Вонг. Аналіз китайського нарративу світового порядку та зовнішньої політики: чи є Китай ревізіоністською або реформаторською державою?/ *Strategic Group Sofia*. 02.06.2018 URL:
<https://sg-sofia.com.ua/analiz-kitaj-narativ>.
7. Таран М. КИТАЙСЬКА МРІЯ В ГАРМОНІЙНОМУ СВІТІ/ *sinologist*. 2014. URL:
<https://sinologist.com.ua/kitajska-mriya-v-garmonijnomu-svi/>.
8. Колосовська О. Китайські «інститути Конфуція» ведуть підривну діяльність в усьому світі./*Народний Оглядач*. 04.10.2018 URL:
<https://www.ar25.org/article/kytayski-instytuty-konfuciya-vedut-pidryvnu-diyalnist-v-usomu-sviti.html>.
9. Кіктенко В. О. Ідеологія Комуністичної партії Китаю: від революції до реформ – *sinologist*. 2017. URL:
<https://sinologist.com.ua/kiktenko-v-o-ideologiya-komunistychnoyi-partii-kytayu-vid-revoljutsiyi-reform/>.

10. Кіктенко В. О. Китай у сучасному світі: мирне піднесення, відродження нації та “м’яка сила” // китай очима азії. колективна монографія / інститут сходознавства ім. А. Ю. кримського НАН України; українська асоціація китаєзнавців. – київ, 2017. – С. 11-99.
11. Кіктенко В. О. Піднебесна чжао тіньяна: філософський погляд на світовий порядок // *китаєзнавчі дослідження*. – 2019. – №1. – С. 11-19.
12. Кіктенко В. О. УКРАЇНА – КИТАЙ/ *Спеціальний випуск №1(6)*.2014. URL:
https://sinologist.com.ua/wp-content/uploads/2016/01/Ukraine-China_6.pdf.
13. Помфрет Дж., Поттінгер М. Сі Цзіньпін готує Китай до війни/ *ГЛАВКОМ*. 30.03.2023. URL:
<https://glavcom.ua/publications/si-tszinpin-hotuje-kitaj-do-vijni-i-tse-ne-zharti-917554.html>.
14. Раєвський Д. Сі Цзіньпін зламав систему передачі влади та згорнув реформи, які міняли Китай останні 40 років. А що це була за система? Стане ще тоталітарніше? Що з того України? Відповіді на стидкі запитання про новий Китай/ *Бабель* 15.03.2023. URL:
<https://babel.ua/texts/91579-si-czinpin-zlamav-sistemu-peredachi-vladi-ta-zgornuv-reformi-yaki-minyali-kitay-ostanni-40-rokiv-a-shcho-ce-bula-za-sistema-stane-shche-totalitarnishe-shcho-z-togo-ukrajini-vidpovid-na-stidki-zapitan>.
15. Смерть Цзян Цземіня: Як лідер, що пішов, першим наблизив Китай до статусу/ *EconomistUA*. 12.12.2022 URL:
<https://economistua.com/smert-tszyan-tszeminya-yak-lider-shho-pishov-pershim-nabliziv-kitaj-do-statusu-svitovoyi-nadderzhavi/>.
16. Шевченко П. Мрія Сі Цзіньпіна. Як Китай прямує до лідерства/ *LB.ua*. 29.07.2021. URL:
https://lb.ua/world/2021/07/29/490461_mriya_si_tszinpina_yak_kitay_pr_yamuie.html.
17. Кошовий С. ШОВКОВИЙ ШЛЯХ КИТАЮ: ТЕРИТОРІЯ ПРОЦВІТАННЯ І РОЗВИТКУ/ *sinologist*. 26.07.2014 URL:
<https://sinologist.com.ua/shovkovij-shlyah-kitayu-teritoriya-protsvi/>.
18. Український тиждень. Як КНР нарощує свою військову потужність/ *Defense Express*. 22.01.2022. URL:

https://defence-ua.com/army_and_war/jak_knr_naroschuje_svoju_vijsko_vu_potuzhnist-5922.html.

19. Belt and road initiative data. Belt and Road Portal/ *BRI Official Website*. URL: <https://eng.yidaiyilu.gov.cn/data?to=ChinaData>.
20. Maricio Ramirez. Tianxia: A Chinese concept for global governance/ *Pressenza*. 30/06/2023. URL: <https://www.pressenza.com/2023/06/tianxia-a-chinese-concept-for-global-governance/>.
21. Лавнікевич Д. Бійся китайців, які приносять дарунки/ Дзеркало тижня | Mirror Weekly. URL: https://zn.ua/ukr/finances/biysya-kitayciv-yaki-prinosyat-darunki-287105_.html.
22. Селдин Дж. Америки Г. США попереджають про плани Китаю встановити інформаційне панування/ *Голос Америки Українською*. 29.09.2023. URL: <https://www.holosameryky.com/a/plany-kytaju-pro-informacijne-panuvannya/7290369.html>.
23. China is spending billions to make the world love it/ *The Economist*. 23.03.2017. URL: <https://www.economist.com/china/2017/03/23/china-is-spending-billions-to-make-the-world-love-it>.
24. China's alternative order/ *Foreign Affairs*. URL: https://www.foreignaffairs.com/china/chinas-alternative-order-xi-jinping-elizabeth-economy?check_logged_in=1&utm_medium=promo_email&utm_source=lo_flows&utm_campaign=registered_user_welcome&utm_term=email_1&utm_content=20240508.
25. China's strategy, economic power and cultural influence/ *Thinking Heads*. 02.07.2017. URL: <https://thinkingheads.com/en/global-trend/chinese-strategy-cultural-influence/>.
26. Francisco Urdinez. Economic displacement: china's growing influence in latin america/ *Wilson Center*. 16/07/2023. URL: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/economic-displacement-chinas-growing-influence-latin-america>.
27. Long K. China's push into Latin America/ *The Banker – Unrivalled coverage of global finance & banking*. 01.11.2021. URL:

<https://www.thebanker.com/China-s-push-into-Latin-America-163576203>

3.

28. Яценко В. О., Возник Ю. В. Сучасні методи дослідження в політичній географії // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2021. №33.
29. Стафійчук В. І., *Політична географія світу: Навчальний посібник* / В. Стафійчук. - Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. - 306 с
30. Кіртенко, V. K. (2020). *Metody ekonomiko-geohrafichnykh doslidzhen*. Kyiv: Naukova Dumka.
31. Пістун М.Д., *Основи теорії суспільної географії/ Суспільна географія*. - Київ: Вища школа, 1996.